

УДК 37:[004.77:177

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2022.11>

Олена Вітковська,
ORCID iD 0000-0002-0618-3579
завідувач навчально-методичної лабораторії акмеології
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
olena.vitkovska@moipro.mk.ua

Ірина Хозраткулова,
ORCID iD 0000-0002-4841-9359
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
iryna.khozratkulova@moipro.mk.ua

ІНТЕРНЕТ–ЕТИКЕТ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розкрито особливості культури спілкування в інтернет-середовищі та деякі аспекти дотримання мережевого етикету. Охарактеризовано проблему інтернет-етичної комунікації в умовах воєнного часу. Акцентовано на відповідальному використанні всіма учасниками освітнього процесу цифрових технологій, які мають значущий вплив на психіку особистості. Зроблено спробу знайти способи профілактики ризиків небажаної комунікації у віртуальному середовищі, довести взаємовплив між переглядом медіаконтенту дитиною та виникненням медіатравми. Автори статті наголошують на тому, що в контексті виховного процесу оволодіння цифровою грамотністю неможливе без культури віртуального спілкування. Окреслено певні правила нетикету у взаємодії учасників освітнього процесу. Наголошено на необхідності дотримання принципів академічної доброчесності під час подання інформації в освітньому просторі. Приділено увагу важливості етичного застосування учнями засобів інформаційно-комунікаційної компетентності.

Уперше запропоновано шляхи реалізації основних психолого-педагогічних завдань у медіапросторі для розвитку культурної особистості.

Ключові слова: виховання; інтернет-середовище; інформаційна безпека; медіаконтент; медіатравма; мережевий етикет; нетикет; спілкування.

© Вітковська О. Д., Хозраткулова І. А., 2022

Вступ. Інтернет – це наше сьогоднішнє і наше майбутнє. Користувачі інтернет-простору мають багато можливостей для особистісного розвитку, освіти, самореалізації та відпочинку. Відома хибна думка, що в мережі Інтернет панує свобода спілкування та вседозволеність, проте як у реальному житті, так і в інтернет-просторі

є певні правила мережевої моралі. Культурне поведіння, моральна взаємодія в інформаційному просторі – це проблема для широкого кола досліджень. З огляду на те, що світ постійно змінюється, особливо в технологічному плані, ця проблема потребує постійного наукового пошуку та впровадження нових ідей, особливо в освітньо-

му середовищі.

Завдання Нової української школи – забезпечення учнів необхідними компетентностями, щоб стати культурними людьми в новому цифровому світі. Сучасні учні / учениці не просто безініціативно споживають знання, вони активні учасники процесу пізнання. Реформа школи спрямовує педагогів на організацію освітнього процесу, орієнтуючись на ціннісне виховання молодого покоління. Зрозуміло, що небезпечно навчати цифрових технологій, не враховуючи виховний аспект. «Знання без виховання – меч у руках божевільного» (слова хіміка Д. І. Менделєєва) звучать нині як ніколи актуально, адже повноцінний розвиток особистості відбувається під час комунікації в соціумі. Зараз така комунікація здебільшого є віртуальною. Особливо гостро в питаннях виховання особистості постають етичні питання системи соціальних зв'язків і відносин в освітньому просторі під час воєнних подій в Україні.

Оволодіти цифровою грамотністю так само важливо, як уміти писати і читати. Уміле використання цифрових технологій – показник сучасності та конкурентоздатності педагога. Водночас із розвитком інтернету перед закладами освіти постає ціла низка питань етичного характеру (Чікарькова М. Ю., 2021, с. 75).

Дослідження проблеми інтернет-етичної комунікації перебуває нині на етапі становлення, відтак виникає багато неоднозначних питань у дистанційній освіті, на які потрібно знайти відповіді.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Оволодіти цифровою грамотністю неможливо без дотримання культури віртуального спілкування та мережевого етикету, або так званого нетикету (від англ. «netiquette», net – «мережа» і etiquette – «етикет»). Уперше з поняттям «нетикет» ознайомлюємось у праці Вірджинії Ші «Netiquette» (1994), де вона розробила 10 правил поведінки в інтернеті. Поняття «нетикет» висвітлено у статтях: Є. М. Сусіденко – «Нетикет як спосіб захисту інформаційного простору» (2017), Г. С. Власової

– «Нетикет як нова культурна універсалія» (2018), О. М. Кавки «Нетикет у соціальних мережах» (2021) тощо. Очевидно, що, можливості інтернету зростають й у зв'язку з цим розширюється поняття нетикету, що створює проблемне поле для досліджень. Результати проведеного О. М. Кавкою опитування, присвяченого нетикету в українському сегменті соціальних мереж, виявили окремі «проблеми» в розумінні поняття нетикет, зокрема всього лише 32,2 % опитованих знають / чули цей термін (Кавка О. М., 2021, с. 170). Це означає, що педагогам потрібно посилити роботу серед учнівської молоді щодо пояснення та впровадження норм нетикету в освітньому просторі.

Проблемами комунікації в інтернет-середовищі займалися чимало вітчизняних учених: Т. М. Вакуліч, П. П. Горностаї, С. В. Кавун, С. А. Матвєєва, М. М. Назар тощо). У житті сучасної людини спілкування в інтернеті посідає чільне місце, збагачує процес соціалізації та безпосередньо впливає на становлення і розвиток особистості взагалі.

Порушували актуальні питання дистанційного навчання в інтернеті дослідники І. Р. Зачек, О. В. Зінченко, Л. В. Коваленко, В. В. Олійник та інші. Участь педагогіки у становленні ефективного навчання в мережі Інтернет дозволяє позитивно вплинути на когнітивний розвиток особистості, дає перспективу пізнання.

Моральні аспекти такого спілкування розглядали С. В. Криворучко, І. В. Пиголенко, О. А. Присяжнюк, О. В. Струтинська, Г. Ю. Хлистун тощо. У статті «Нетикет у соціальних мережах» О. М. Кавка стверджує, що нині завдяки інтернет-спілкуванню виникли комунікативні ситуації нового типу, у зв'язку із чим відбувається не тільки трансформація свідомості особистості, а й організація нового мережевого мислення (Кавка О. М., 2021, с. 166). Головне, щоб це мислення було критичним, а комунікація відбувалася через взаємоповагу та взаємоввічливість.

Група українських учених (Л. А. На-

заренко, С. П. Паламар, Л. Л. Нежива, Г. О. Васьківська) проводила дослідження психокультурної підготовки старшокласників до адекватного сприймання викликів медіапростору. У праці обґрунтовано й експериментально перевірено культурні і психічні перетворення старшокласників під впливом ЗМІ, а також висвітлено кроки формування медіаграмотності учнів (Л. А. Назаренко, С. П. Паламар, Л. Л. Нежива, І. А. Корнієнко, С. Терехов, 2020, с. 2515–2522). Дотримання запропонованих кроків уможливило забезпечення захисту учнів від інфодемії, протистояння впливу інформаційних психологічних атак, підвищення рівня медіаграмотності.

Результати дослідження О. В. Струтинської показали важливість урахування особливостей сучасного покоління учнів і студентів для визначення шляхів ефективної педагогічної взаємодії з ними (Струтинська О. В., 2020, с. 145–160). Дослідниця розкрила найпоширеніші загрози під час роботи дітей в інтернеті та можливі шляхи забезпечення їхньої інформаційної безпеки.

Виникають суперечності між потребою в дотриманні правил етикету в освітньому інтернет-середовищі та недостатньою освіченістю користувачів у дотриманні норм нетикету. На підставі цього визначено мету дослідження.

Мета статті – висвітлення проблеми культури спілкування суб'єктів освітнього процесу в інтернет-середовищі та деяких аспектів дотримання мережевого етикету.

Відповідно до мети визначаємо такі **завдання**:

1. Акцентувати на етичному застосуванні засобів інформаційно-комунікаційної компетентності користувачів мережі Інтернет.

2. Сформулювати норми нетикету у взаємодії учасників освітнього процесу.

3. Визначити конкретні причини та наслідки медіатравми.

4. Запропонувати основні психолого-педагогічні завдання та шляхи їхнього виконання, що сприятиме розвитку куль-

турної особистості у період диджиталізації.

Виклад основного матеріалу. Поява електронних освітніх ресурсів забезпечує доступність знань, розвиток інтелектуальних здібностей учнів для критичного аналізу отриманої інформації. Робота з цифровими технологіями та цифровим контентом вимагає рефлексивного та критичного мислення. Для того, щоб здобувачі освіти не стали жертвою маніпуляції ЗМІ, насамперед у педагога має бути сформована здатність до логічного та системного використання ІКТ, упевнена та критична практика застосування цифрових технологій у професійній діяльності та повсякденному житті.

Оскільки переважну кількість інформації діти отримують через інтернет-ресурси та можуть знайти більше, ніж знає вчитель, вони очікують реалізації нових учительських ролей: модератора, тьютора, коуча, фасилітатора, ментора тощо. Усі ці ролі об'єднують поняття: «довіра», «повага», «партнерство» та «гуманне ставлення до особистості». Зроблений учнями скріншот із презентації або елемент відео з «вирваним» контекстом і розповсюджений для сприйняття широкої аудиторії може перетворитися на міжособистісний конфлікт, у який залучені всі учасники освітнього процесу.

До широкого кола понять інтернет-етикету належить показник вихованості учнів та правила культурної онлайн-взаємодії у віртуальному світі з учителем. Особливість культурної взаємодії полягає в тому, що вона стає можливою за умови довіри і поваги людей одне до одного.

Ознакою розвиненого суспільства завжди виступає культура мовлення. Практика спілкування у шкільних чатах наочно демонструє випадки неповажних висловлювань із боку батьків навіть на адресу вчителів, а учні використовують ненормативну лексику як нормативну. У час війни медіапростір захлеснула хвиля лихослів'я. У соцмережах, засобах масової інформації набули легалізації нецензурні фрази, які

щодня можемо бачити на біл-бордах, одязі, побутових речах тощо. Складність ситуації в тому, що неусвідомлено спрацьовує стихійна форма соціалізації за механізмом наслідування (закони наслідування за Г. Тардом) і дитячий лексикон поповнюється нецензурною лексикою. Важливо пояснити, що під час агресії такою є реакція на знущання, емоційне перевантаження, надпотужний стрес і ненависть до ворога, проте велика різниця, коли вживають ненормативну лексику в повсякденному спілкуванні, залишаючи її в побуті у мирний час.

Складним завданням учителя є формування в дітей почуття гідності. Важливо вчити дітей поважати себе і не дозволяти ображати інших, а ненормативна лексика нехай стане уособленням російської агресії.

В Україні в 2019 р. проти використання нецензурної лайки під час трансляції телерадіопередач, публічних виступів, а також під час розповсюдження матеріалів, що містять нецензурну лайку, засобами масової інформації та в інші способи, зокрема в мережі Інтернет, винесено на розгляд проєкт Закону «Про протидію лихослів'ю» (висновок до проєкту Закону України від 09.07.2019 № 10414), який, однак, було відхилено. Зважаючи на сучасну ситуацію «надто емоційного» медіапростору, постає питання повернення до цього законопроєкту після війни. І головне, пам'ятаючи про закони наслідування, педагогам / батькам у спілкуванні з вихованцями, важливо транслювати доброту і спокій. Урівноважені дорослі – спокійні діти.

Емоційна та цифрова грамотність сучасного інтернет-покоління – це питання, які синтезуються у вирішенні не тільки проблеми збереження психічного здоров'я, а й формування духовної особистості. Дослідниця Ж. М. Маценко зазначає, що розвиток духовності – це процес позитивних кількісних і якісних змін, у сфері морального: від егоцентризму до гуманізму, альтруїзму (Маценко Ж. М., 2010). Важливим для педагогів є сприяти розвитку духовності,

віднайти інструментарій впливу на формування особистості з метою розбудови культурної європейської держави. Підтримку постраждалих від наслідків інформаційних травм професор П. П. Горностай убачає у ширшому застосуванні різних когнітивно-поведінкових та раціонально-емоційних технік із використанням елементів соціодрами (Горностай П. П., 2020, с. 49–51).

Сучасні навчальні програми обов'язково містять одне з основних завдань шкільних педагогів та психологів – створення умов для духовного розвитку особистості. Для формування морально-ціннісної константи, утвердження людської гідності, формування вільної особистості й активного громадянства у 5–6 класах Нової української школи запроваджено предмети морального спрямування:

- «Культура добросусідства», метою якого є гармонійний розвиток особистості, що поділяє демократичні цінності, відповідально ставиться до своєї громади, рідного краю, країни, дбає про власне здоров'я, безпеку і добробут та готова розвивати й примножувати потенціал України;
- «Етика», предмет, який спрямовано на формування вільної особистості, загальнолюдських та національних цінностей, почуття відповідальності у власній поведінці;
- «Вчимося жити разом», основою для якого є формування в учнів / учениць психосоціальних компетентностей, які сприяють етичній поведінці, соціалізації та самореалізації особистості;
- «Духовність і мораль в житті людини і суспільства», метою якого є розкриття змісту духовної і моральної поведінки і формування відповідних компетентностей.

Відповідно до Типової освітньої програми (наказ МОН від 19.02.2021 № 235) за вибором закладу освіти в річний план потрібно внести один із цих предметів об-

сягом 0,5 годин на тиждень, при цьому додані предмети не мають продовження у 7–9 класах. Уважаємо, що для старшокласників має бути більше програм, спрямованих на соціалізацію та розвиток громадянської активності, виховання поваги до людської гідності, особливо в часи військової агресії.

На шляху дорослішання сучасні технології принесли дітям не лише новий досвід насолоди «перебування в мережі (онлайн)», а й багато небезпек. Проблеми медіатравм та безпеки в інтернеті є важливими для організації виховного процесу. Питання життя та смерті виникають у дитини приблизно в шестирічному віці, після 9 років дитина починає розуміти філософію життя та смерті, місце людини в Усесвіті. В 11–12 років дитина розуміє незворотність смерті, те, що вона також помре, як і всі люди. Зрозуміло, що під час війни багато людей переживають розгубленість, страх, відчай. ЗМІ переповнені фото та відео людського страждання: захоронення, обстріли, катування, згвалтування, через це діти раніше відчують не тільки екзистенційну кризу, а й екзистенційний жах. Особливо, коли дитяча психіка і фізіологічно, і психологічно ще не готова до переживання негативних емоцій і як наслідок – сильне травмування психіки, гострий стресовий розлад. Медіаконтент наслідків бойових дій, фото руйнацій жилих кварталів, знищення шкіл, а також фонове прослуховування новин небезпечно впливає на емоційний стан дитини, вона втрачає віру в себе, дорослих, гідне життя. Так загострюється внутрішньоособистісний конфлікт – питання не тільки психологічної, а в окремих випадках і психіатричної допомоги.

Великий пласт психологічної роботи має бути спрямований на психогігієну та психопрофілактику емоційної грамотності в інтернеті, бесіди з підлітками про сенс життя, життєві труднощі та спокуси можуть знизити ризик виникнення внутрішньоособистісних конфліктів та загострення психологічної кризи. Для підтримки психічного благополуччя дитини завдан-

ням психолого-педагогічного супроводу є роз'яснення батькам наслідків необачливого використання повідомлень із фронту, фото / відео жорстокого поводження та людських страждань у мережі Інтернет.

У статті О. Т. Плетки «Вторинна травматизація: класифікація медіатравми» описано групу ризику людей, схильних до вторинної травматизації: внутрішнє промальовування події набагато яскравіше, страшніше, ніж процес проживання самої події, адже подія закінчилася, а в ілюзіях може тривати скільки завгодно часу, обростаючи новими й новими подробицями, що руйнують психіку (Плетка О. Т., 2021, с. 68). Вторинна травма виникає, коли немає безпосередньої загрози життю, але людина є учасником таких подій або свідком. Механізму травми крізь призму чужого досвіду піддаються не тільки діти, а й будь-яка людина внаслідок постійного переглядання відео / фото жахливих подій. Результати спостережень за поведінкою дітей через 7 місяців війни спонукають до використання здоров'язберезувального, усвідомленого медіаконтенту, гуманізації суспільства та збільшення духовного спілкування з дітьми. Людські душі, отруєні війною, прокляттями, жагою помсти, виснажують особистість, відбувається втрата психічних ресурсів, які травмують духовне життя. Педагогам необхідно серйозно поставитися до адаптації внутрішньо переміщених осіб. Щоб не травмувати дитину, не повертати її до пережитих подій та емоцій, педагогам варто уникати розповідей про події, свідками яких вони були, не просити розповісти про дім, вулицю, де раніше жила дитина, показувати фото / відео з минулого життя, щоб уникнути повторної травматизації.

Наскрізний виховний процес сучасної школи ґрунтується на цінностях. Особистість, яка засвоїла систему норм та цінностей суспільства, краще адаптується, що допомагає їй ефективно функціонувати. У результаті некритичного перегляду інтернет-ресурсів спрацьовує механізм наслідування. Роль вихователя бере на себе медіасередовище, діти віддзеркалюють

побачене / почуте й у досвіді покоління засвоюють моделі жорстокої, агресивної, насильницької поведінки. Профілактикою деструктивної поведінки в результаті медіатравми є стабілізація і нормалізація психічних станів дитини через заміну демонстрації жорстокості і насилля на яскраві факти про допомогу постраждалим, волонтерський рух, гідні справи лікарів, самовідданість учителів. Перелічене розвиває віру в мораль, чесність, відповідальність перед собою, своєю сім'єю та державою. Медіапростір підвищує рівень духовності дітей та молоді, з'являється розуміння, що милосердя не є ознакою слабкості.

Дефіцит елементарної асертивної поведінки сприяє залученню сучасної молоді до різних соціально небезпечних ігор та квестів. Відносно новими, але вже закріпленими формами поведінки учнів у всемережжі є відверте, без сором'язливості, неприховане поводження – усі сторони життя відкрито демонструють для сторонніх очей. Поведінкові прояви однієї й тієї ж дитини офлайн та онлайн можуть бути абсолютно різними. Особливо це стосується дитини в підлітковому віці, коли виникає реакція емансипації та прагнення незалежності. Частково це можна пояснити теорією поколінь Н. Хоувуда та У. Штрауса. Учні «групи ризику» здебільшого об'єднує недостатність самостійності та егоцентрична орієнтація, знижена цінність шкільного навчання та авторитету дорослих. Профілактикою ризиків небажаної комунікації у віртуальному середовищі може бути дотримання правил безпеки в інтернеті.

Стрімкий прогрес цифрових технологій потребує від батьків опанування основ спеціальних знань, навичок щодо безпечного поводження в соцмережах, а ми наголошуємо на розширенні питання «безпечне середовище» через додавання спектрів емоційної грамотності та етики. За результатами наших спостережень, батьки мають низький рівень готовності до набуття певних знань із медіаграмотності, відтак підвищення рівня медіаграмотності батьків – найважливіший аспект сучасної

освіти. Нові орієнтири української школи спрямовані на формування компетентності «навчання продовж життя». Мотивацією до навчання має бути бажання зберегти психічне та фізичне здоров'я дитини. Заради безпеки дітей батькам спільно з дітьми потрібно розробити власні правила послуговування мережею Інтернет. Важливо донести до дітей розуміння конфіденційності особистої інформації та нерозголошення її в соцмережах. У цьому контексті потрібно пояснити дітям, чому без дозволу не можна надсилати електронні копії документів, а також надавати повний мережевий доступ та паролі. Особливу увагу варто звернути на платні ресурси та послуги в мережі. Для уникнення небезпечних знайомств та небажаних грубих, загрозливих листувань в інтернеті головним має бути довіра між дорослим і дитиною. Ініціаторами розроблення та дотримання загальноприйнятих правил спілкування в мережі мають бути педагоги.

Зрозуміло, що батьки та педагоги – вихователі одних і тих же дітей, тому форми і способи виховання мають бути схожими. Для впровадження нових підходів у формування цілісної духовної особистості дитини функцію педагогів убачаємо у виробленні спільних дій класного керівника з батьками. Основною формою колективної роботи з батьками є загальні батьківські збори, саме їхній зміст має озброїти батьків знаннями та мобілізувати на об'єднання для розв'язання конкретної задачі етичного поводження в цифровому просторі. Для цього пропонуємо педагогам застосовувати програму з циклу інтегрованого курсу «Культура добросусідства», яка сприяє розвитку освіти дорослих – «Батьківські збори по-новому; актуально, інтерактивно, корисно». Ця програма сприяє соціальній згуртованості та співпраці закладів освіти з батьками.

Для кращого розуміння одне одного, підвищення культури листування учитель має пояснити, що письмове мовлення в соцмережах сприймається не точно і потребує додаткового роз'яснення. Демонстрацією

поваги до іншого має стати відпрацьовування в учнів навички перечитувати повідомлення перш ніж відправляти, оскільки повідомлення здебільшого потребують редагування, і водночас навчити учнів толерантно ставитися до помилок (навіть у філолога може бути не ідеальне письмове мовлення), орієнтувати їх на вміння концентруватися на суті діалогу.

У спілкуванні офлайн носіями змістового навантаження є інтонація, темп і тембр слів, жести та міміка. Під час навчання вчителю важливо бачити обличчя учнів, їхню міміку як необхідний зворотний зв'язок та важливий рефлексивний момент. Наукові експерименти з соціальної психології доводять, що демонстрація особистих даних людини знижує асоціальну поведінку, за аналогією – демонстрація обличчя учня у відеокамеру підвищує його відповідальність. Відтак, якщо ввімкнення відеокамери не загрожує безпеці і добробуту дитини, вважаємо необхідним увімкнення відео. Зазначене правило зумовлює і дотримання правил дрес-коду. Учні мають усвідомити, що зовнішній вигляд людини – це самопрезентація, через яку вони не тільки самостверджуються, а й демонструють повагу до аудиторії. Дотримання принципів взаємної ввічливості, необхідний рівень емпатії, доброзичливе поводження під час уроків та онлайн-зустрічей має стати абсолютною нормою. У цьому контексті пропонуємо демократичним шляхом розробити спільні правила поводження у відеозастосунках. Такі правила етичної поведінки під час дистанційного навчання можуть містити в собі не тільки заохочення, які мотивують дотримуватися нетикету, сприяють позитивним змінам, а і санкції, які формують відповідальність у разі порушення спільних норм онлайн-взаємодії.

Цифровізація освіти, акцентує доктор філософських наук, професор М. Ю. Чикарькова, потребує високого рівня відповідальності й довіри від усіх учасників освітнього процесу (Чикарькова М. Ю., 2021, с. 73–80). Показником високого рівня відповідальності та інформаційної культу-

ри є дотримання принципів академічної доброчесності. У Законі України «Про освіту» поняття «академічна доброчесність» потрактовано як сукупність етичних принципів. (Закон України «Про освіту», ст. 42). Відповідальний педагог, який поважає себе, завжди буде поважати і думки оточення, не буде займатися плагіатом, привласнювати чужі ідеї, фабрикувати дані досліджень. А відповідальний і впевнений у собі учень не списуватиме домашні завдання, не боїтиметься зробити помилку, висловлювати власну думку.

Поняття «академічна доброчесність», на думку науковців Н. Г. Батечко та М. В. Михайліченко, є багаторівневим, оскільки воно охоплює як внутрішню культуру особистості, так і загальну академічну культуру закладу освіти, соціуму в цілому, як на національному, так і міжнародному рівнях (Батечко Н. Г., Михайліченко М. В., 2019, с. 28). У кожному закладі освіти мають працювати закони корпоративної етики, учителі, на власному прикладі мають навчати учнів завжди посилатися на авторів публікацій та надавати необхідні покликання. Передавання неперевіреної, недостовірної інформації педагогами є неприпустимим явищем. Коли педагоги, психологи на своїх сайтах чи інтернет-сторінках подають матеріали і не посилаються на авторів (першоджерела), це кваліфікують як плагіат, що швидко знижує авторитет учителя та знецінює його діяльність.

З огляду на викладене можна сформулювати основні психолого-педагогічні завдання та шляхи їх досягнення, що сприятиме розвитку культурної особистості дітей шкільного віку у період диджиталізації.

Шлях 1. Формувати ціннісне ставлення учасників освітнього процесу до свого психічного здоров'я та емоційного благополуччя. Створювати умови для профілактики медіатравм

(Зменшити перегляд відеоматеріалів, які демонструють агресію та жорстокість у медіапросторі. Обережно ставитися до внутрішнього світу іншої особистості через

усвідомлення збільшення кількості психічних розладів. Проводити тренінгові заняття з розвитку саморегуляції емоційних станів та емоційної грамотності в інтернеті, використання здоров'язбережувального, усвідомленого медіаконтенту, гуманізації суспільства та збільшення духовного спілкування з дітьми.

Шлях 2. Розвивати духовні цінності української нації через гуманізацію медіаконтенту

(Збільшити медіаконтент прикладів самовідданості українського народу, піднести рівень умотивованості до захисту національних інтересів, героїзму воїнів. Поширювати репости реальних історій із життя людей різних професій, які потребують критичного мислення й протидії ворожій пропаганді. Розвивати волонтерський рух. Проводити індивідуальні консультації з психогігієни в інтернеті, урахуваючи зрілість психіки школярів).

Шлях 3. Виробити моральні позиції нетерпимості до нецензурної лексики

(Проводити вебінари з писемної грамотності, заняття, які демонструють красу рідної мови. Випрацювати єдині позиції з батьками щодо стратегій подолання лихослів'я).

Шлях 4. Формувати відповідальність в інтернет-середовищі

(Поширювати меседж щодо неприпустимості використання педагогами в навчальному матеріалі неперевіреної або недостовірної інформації. Сприяти розвитку критичного мислення дитини. Залучати учасників освітнього процесу до занять із підвищення рівня медіаграмотності. Проводити роз'яснювальні консультації з батьками щодо наслідків необачливого використання неетичного медіаконтенту. Побудова партнерської батьківської позиції у взаємодії власної дитини із суб'єктами та об'єктами цифрового простору).

Шлях 5. Розвивати повагу до себе та оточення

(Проводити спостереження та залучати до рефлексії власної поведінки, демонструвати позитивні ставлення до людини, формувати навички асертивної поведінки. Покращувати соціальну адаптацію дітей через випрацювання групових правил загальнолюдської ввічливості у відеозастосунках. Організовувати супервізійні сесії для педагогів / психологів із подолання вікарної травми, психотерапевтичної роботи з дітьми «групи ризику»).

Висновок. На підставі проведеного аналізу методичної та наукової літератури ми дійшли висновків, що культура спілкування в інтернет-середовищі – важливий напрям виховної роботи. У результаті теоретичного дослідження проблеми культури спілкування в інтернет-середовищі визначено шляхи розвитку культурної особистості у період диджиталізації. Ознакою внутрішньої культури відповідального педагога є дотримання академічної доброчесності, що є маркером професійної етики. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності, уміння етично застосувати засоби інтернет-комунікації сприяють розвитку культури спілкування всіх учасників освітнього процесу. Щоб досягти повноцінного розвитку дитини та запобігти медіатравмам в умовах диджиталізації суспільства, важливо дотримуватися як норм нетикету, так і правил безпечного споживання інтернет-інформації. Із цією метою у статті сформульовано основні психолого-педагогічні завдання та шляхи їх досягнення.

Перспективою досліджень може бути вивчення особливостей кореляційних зв'язків між показниками соціального / емоційного інтелекту та рівнем готовності школярів до етичного спілкування в інтернет-середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батечко Н. Г., Михайліченко М. В. Феномен академічної доброчесності в контексті синергії наукових підходів / Н. Г. Батечко, М. Ф. Михайліченко // Освітологія. – 2019.

- № 8. – С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2019.8.2633>.
2. Горноста́й П. П. Інформаційна травма: феноменологія і психопатологія. / П. П. Горноста́й // Проблеми політичної психології. – 2020. – 23(1). – С. 38–53. DOI: <https://doi.org/10.33120/porp-Vol23-Year2020-45>.
3. Кавка О. М. Нетикет у соціальних мережах / О. М. Кавка // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2021. – Випуск 19. Том 1. – С. 166–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.1.30>
4. Маценко Ж. М. Духовність: феномен психології та об'єкт виховання / Ж. М. Маценко. – К. : Освіта України, 2010. – 48 с.
5. Плетка О. Т. Вторинна травматизація: класифікація медіатравм / О. Т. Плетка // Психологічні аспекти соціально-політичної ситуації в Україні. – Режим доступу: <http://mediaosvita.org.ua/book/pletka-o-t-vtorynna-travmatyzatsiya-klassyfikatsiya-mediatravm/>
6. Проект Закону України від 09.07.2019 р. № 10414-1. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 09.07.2019 № 10414-1 (Одержаний ВР України). – Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/81032>
7. Струтинська О. В. Особливості сучасного покоління учнів і студентів в умовах розвитку цифрового суспільства / О. В. Струтинська. Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету». – (9). – С. 145–160. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.9.12>
8. Чикарькова М. Ю. Етичні аспекти дистанційного навчання у добу пандемії COVID-19 / М. Ю. Чикарькова // Освітологія. – (10). – С. 73–80. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.108>.
9. Nazarenko, L. Psychocultural training of senior pupils to adequately perceive the media space challenges / Liudmyla Nazarenko, Svitlana Palamar, Halyna Vaskivska, Liudmyla Nezhyva, Iryna Korniienko, Serhii Terekhov // Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland: 2020). – Volume 73 (11). – pp. 2515–2522.

INTERNET-ETIQUETTE IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Vitkovska Olena,

*Head of the educational and methodological
laboratory of Acmeology
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, Mykolaiv, 54001, Ukraine
olena.vitkovska@moippo.mk.ua*

Khozratkulova Iryna,

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy,
Psychology and Educational Management
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
iryna.khozratkulova@moippo.mk.ua*

Cultural behavior in the information space is a problem for a wide range of research. Ethical issues of the system of social connections and relations in the educational space during the military events in Ukraine arise especially acutely in the educational process. The article highlights the importance and role of network morality for optimal educational influence on the

younger generation.

The school reform directs teachers to the organization of the educational process, focusing on the value education of the younger generation. Today, there are many ambiguous questions in distance education that need to be answered. The authors of this article emphasized the need to form such competencies of the participants of the educational process that will contribute to the development of the culture of communication on the Internet. They revealed the importance of academic integrity as a significant aspect of a teacher's professional ethics.

The problematic concepts of Internet etiquette include the indicator of student upbringing and the rules of cultural online interaction in the virtual world with the teacher. The peculiarity of cultural interaction is that it becomes possible under the condition of mutual trust and respect. The article proves the need for active implementation of netiquette norms in the interaction of participants in the educational environment. The high-quality practice of using digital technologies in professional activities and everyday Internet communication as a necessary skill of a modern teacher is considered. The problem of the insufficient number of educational programs for high school students, which set goals for the spiritual growth of the individual, is also analyzed.

During the war, the media space was flooded with a wave of slander. Obscene phrases, which we can see every day on billboards, clothes, household items, etc., have become legalized in social networks and mass media. The complexity of the situation is that the mechanism of imitation is activated unconsciously and the children's lexicon is replenished with swear words.

The article substantiates the necessity of teaching children respect for themselves and others, and it is recommended to leave profanity in the history of Russian aggression.

The article examines the dangerous factors of a child's social adaptation as a result of media trauma. Attention has been drawn to the problem of preventing intrapersonal conflicts as a result of a child watching terrible media content full of cruelty, aggression and violence. During the analysis of children's behavioral reactions in recent months, the authors of the study emphasized the increase in health-preserving media content. The importance of following certain rules of Internet use by parents in the framework of preserving the mental health of their own child is indicated. Also, the authors claim that increasing the media literacy of parents is the most important aspect of modern education.

In the proposed study, attention is focused on the importance of psychological and pedagogical work, which should be aimed at psychohygiene and psychoprophylaxis of emotional / digital literacy of all participants in the educational process in the Internet-environment

Keywords: communication; education; informational security; Internet environment; media content; media trauma; netiquette; network etiquette.

REFERENCES

1. Batechko, N. H. & Mykhailichenko, M. V. (2019). Fenomen akademichnoi dobrochesnosti v konteksti synerhii naukovykh pidkhodiv [The phenomenon of academic integrity in the context of synergy of scientific approaches]. *Osvitohiia*, 8, 26–33. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2019.8.2633> (ukr).
2. Chikarkova, M. Yu. Etychni aspekty dystantsiinoho navchannia u dobu pandemii COVID-19 [Ethical aspects of distance learning in the era of the COVID-19 pandemic]. *Osvitohiia*, 10, 73–80. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.108> (ukr).
3. Draft Law of Ukraine dated July 9, 2019 № 10414-1. Explanatory note to the draft Law of Ukraine dated 07.09.2019 № 10414-1 (Received by the Verkhovna Rada of Ukraine). Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/81032> (ukr).
4. Hornostai, P. P. (2020). Informatsiina travma: fenomenolohiia i psykhopatolohiia

[Information trauma: phenomenology and psychopathology]. *Problemy politychnoi psykholohii*, 23(1), 38–53. DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol23-Year2020-45> (ukr).

5. Kavka, O. M. (2021). Netyket u sotsialnykh merezhakh [Netiquette in social networks]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 19. Tom 1, 166–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.1.30> (ukr).

6. Matsenko, Zh. M. (2010). *Dukhovnist: fenomen psykholohii ta ob'iekt vykhovannia* [Spirituality: the phenomenon of psychology and the object of education]. K.: Osvita Ukrainy, 48 (ukr).

7. Nazarenko, L., Palamar, S., Vaskivska, H., Nezhyva, L., Korniienko, I. & Terekhov, S. (1960). Psychocultural training of senior pupils to adequately perceive the media space challenges. *Wiadomosci Lekarskie* (Warsaw, Poland: 2020), Volume 73 (11), 2515–2522 (ukr).

8. Pletka, O. T. Vtorynna travmatyzatsiia: klasyfikatsiia mediatravm [Secondary traumatization: classification of media trauma]. *Psykholohichni aspekty sotsialno-politychnoi sytuatsii v Ukraini*. Retrieved from: <http://mediaosvita.org.ua/book/pletka-o-t-vtorynna-travmatyzatsiya-klasyfikatsiya-mediatravm/> (ukr).

9. Strutynska, O. V. (2020). Osoblyvosti suchasnoho pokolinnia uchniv i studentiv v umovakh rozvytku tsyvrovoho suspilstva [Peculiarities of the modern generation of pupils and students in the conditions of the development of a digital society]. *Elektronne naukove fakhove vydannia «Vidkryte osvितnie E-seredovyshe suchasnoho universytetu»*, 9, 145–160. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.9.12> (ukr).